

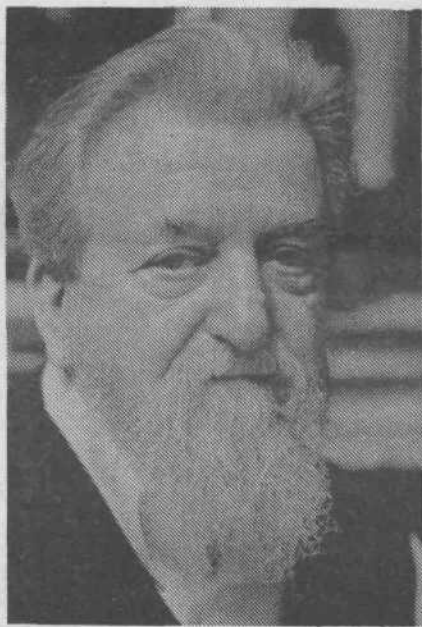

Kardeljev obraz v umetniških podobah – BOŽIDAR JAKAC – E. Kardelj govori na Kočevskem zboru 2.–3. oktobra 1943.

Imel je posluš za umetnost

Božidar Jakac, slikar

Odšel je v nepovrat naš izredni, veliki človek naše revolucije, njen globoki mislec in načrtovalec našega bodočega razvoja. Do kraja svojega življenja je bil sodelavec in desna roka tovariša Tita. Na vseh področjih je bil doma. Vedel je, kaj je potrebno storiti za pravičen in ustvarjalni razvoj naše revolucije za lepšo bodočnost človeštva in človeka samega. Bil je skromen, plemenit človek z veliko srčno kulturo in globokim razumevanjem za vse, kar je lepega in poštenega. Globoko zainteresiran za kulturni razvoj in aktiven pri pomembnih odločitvah. Meni osebno je bil izredno naklonjen in res iskren prijatelj. Njemu se imam zahvaliti, da sem bil član AVNOJ na zgodovinski poti v Jajcu. On me je predstavil vrhovnemu komandantu Titu, da sem ga mogel portretirati v najtežjem razdobju našega osvobodilnega boja, v najbolj pomembnih in težkih dneh. Njegova mnogo prenegla smrt nam je vzela velika misli in graditelja bodočnosti vredne človeka.

ANTE NOVAK, PREDSEDNIK SKUPŠČINE RTV LJUBLJANA.

Naš vodnik

Nenadna smrt Edvarda Kardelja-Krištofa je vse nas globoko prizadela. Kako je šele prizadela tisto množico aktivistov, ki je z njim sodelovala vsa ta desetletja. Kaj je pomenil Kardelj za nas? Kadar je bil prisoten je bil naš vodnik, naš usmerjevalec, še več, bil je naša vest. Vselej, kadar smo bili v zadregi ali dilemah tako v razvoju naše politike v širšem, najširšem smislu te besede ali politike na posameznih področjih, pa naj gre za gospodarstvo, za izobraževanje, znanost, informacijski sistem, kadarkoli smo bili v zadregi, smo vedeli, to zadrego bomo lahko razrešili v plodnem razgovoru s tovarišem Krištofom. Kadar je bil prisoten, je bila v vseh nas neka gotovost, da ne bomo pogrešili. Vedeli smo, da bomo takoj opozorjeni, da bomo dobili politično, ideološko, teoretično obrazložitev od kod napaka in s kakšnimi močmi in s kakšnimi sredstvi moramo take napake premagovati. Kardelj je bil za nas vodnik, učitelj, usmerjevalec in vest. Nikoli ne bom pozabil, kako nam je vselej pomagal ne samo s svojo ostro kritiko, ki je vedno utemeljevala pravilnost drugačnih postopkov, drugačnih pristopov pri našem delovanju. Kmalu po vojni je bil nekoč bolan, bil je

v bolnici in takoj potem je sklical aktiv Ljubljane in vprašal, kaj lahko človek dela takrat, kadar je bolan in nam, ki smo bili takrat na radiu aktivni je bilo jasno, poslušaj radio, in tako je tudi začel. Poslušal je radio in dal temeljito analizo dobrih in slabih strani našega programa s takimi kritičnimi poantami in tudi napotili, da je zares močno pomagal k hitrejšemu razvoju socialistične, da tako povem, programske politike na področju radia. Vselej je bil za radio, pa pozneje televizijo, pripravljen pomagati. Ustavil se bom samo pri zadnjem njegovem obsežnejšem opusu na RTV Ljubljana. Lani, ko je šlo za vprašanje obletnice Borisa Kidriča, je brez nadaljnega pristal na to, da da vodilno besedo za pet emisij o Borisu Kidriču. Takrat je bil že težko bolan, ampak kljub boleznim je menil, da je to njegova človeška in komunistična dolžnost, da se oddolži svojemu soborcu, soustvarjalcu našega sistema.

Za nas je njegov odhod strahoten udarec. Sili nas, da še bolj samostojno, še bolj odločno, še bolj zavestno in še bolj odgovorno opravljamo svoje funkcije...

Naša družba ne more biti za svobodo političnih monopolov, ampak za svobodo izražanja avtentičnih interesov samoupravljalcev v strukturi socialistične in samoupravne družbe.

»Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«

Portret Edvarda Kardelja v globoki jedkanici, nastal v Bazi 20 1944. leta.

veka. Izredno velika izguba za ves revolucionarni svet in seveda prav posebej še za nas Slovence. Živi naj njegova jasna misel, vzpodbuda in vera v moč delovnega ljudstva – revolucije. Ta naš veliki Slovenec je imel tenak posluš tudi za našo umetnost in je pomagal povsod, kjer je bilo potrebno. Tako je bila po njegovi zaslugi rešena zbirka narodne galerije, ki je bila določena za vskladiščenje v vlažno luteransko cerkev. Ko sem mu pojasnil kako nevarna je taka odločitev, je takoj odločil, da se ne spravi galerijska zbirka v skladišče, temveč naj se preseli v prostore, kjer je današnja Narodna galerija.

Zavzel se je tudi za ustanovitev Akademije celih 250 let. V pogovorih z Vidmarjem in Kidričem sem dal pobudo naj se akademija ustanovi. On pa je pomagal pripraviti statute in smernice akademije. Pet mesecev po osvoboditvi je tako izšel zakon, ki ga je ob pomoči Kidriča izdelal prav on leta 1945, 15. decembra, potem ko smo našli že prostore, kamor naj bi se vselili, smo imeli že vpisovanje študentov, 15. januarja 1946 pa je akademija že začela s svojim delom. To je bil čas poln entuzijazma, zanesenosti, dobre volje, žarenja in veselja, da nekaj novega ustvarimo. Takrat so prihajali na akademijo mladi fantje, z večine še v partizanskih uniformah, potem nekateri, ki so bili doma, v ilegali, in seveda profesorji. Kar sami smo s cizami, vozovi vlačili po celi Ljubljani kipe, mize, stole, stojala, vse pač kar je bilo iz te zbirke predmetov. Tako smo dopolnjevali oziroma prinašali material, ki je bil potreben za prvi začetek. Tovariš Kardelj je ničkolkokrat prišel pogledat, prihajal na naše raz-

stave ter se zanimal za razvoj in uspehe, ki jih je naša akademija takrat, na začetku, zelo naglo pokazala.

Prvič sem ga lahko portretiral v malo večjem formatu takoj prvi mesec mojega partizanstva, septembra 1943 na Rogu. Nato pa na raznih zasedanjih kot govornika in vmes seveda je veliko slučajnih skic, ki pa niso vse ohranjene. Šele septembra 1944. leta sem uspel, da mi je poziral ne večkrat, enkrat samkrat.

Spričo njegove prevelike zaposlenosti in odsotnosti iz Ljubljane mi ni bilo dano, da bi ga ponovno portretiral, čeprav sva bila dogovorjena. Poslednjič sem ga srečal 4. julija na Dobropolju, ko sem mu segel v roke in ga vprašal: »No, Krištof, kdaj pa bova delala najin portret?« Žalostno me je pogledal. To je bil zadnji dotik njegove roke in pogled v njegov obraz, od blizu.

Resnica je na žalost tukaj. Neverjetno je, da je bil v najhujšem trpljenju tako junaški in se je tako obvladal, kot sveča, ki nazadnje, preden ugasne, zagori in zaplami z veliko večjim plamenom. V zadnjem času je delal še bolj intenzivno kot poprej. To je bil genialen človek, zanesen, tvoren in ki je stalno pretehtaval dejanja, ki se godijo, in čakal, da se za stvari najde boljše obliko.

Hudo mi je, da ga nisem mogel izžreči in izžrepati dozoreli izraz obogatene obraza. Če bi ga lahko portretiral v zadnjem času, bi bilo to zelo dragoceno izkustvo. Zelo prijetno srečanje s Kardeljem sem imel, ko je bil pri njem na obisku znameniti italijanski slikar in pomemben avantgardist De Cirico, s katerim sta bila prijatelja. Za to nenavadno dragoceno srečanje sem mu za vedno globoko hvaležen.

JOŽE KLUN-PAVLE, SEKRETAR AMTK LJUBLJANA

Politični in vojaški dogodki

Ko sem bil v karavli v Veliki gori (kurirski vod, spomladi leta 1943) sem povsem slučajno spoznal Edvarda Kardelja. V bližini je bil namreč okrožni komite KPS in sekretar Matija Maležič-Ciril s svojimi sodelavci. V tem dobro maskiranem mestu je bil kot gost tudi Edvard Kardelj, ki ga dotlej nisem poznal in mi tudi ni nihče povedal njegovega priimka. Poznal sem ga le kot Krištofa, kot so ga klicali. Moje spoštovanje do njegove osebnosti se je zasnovovalo že v prvem pogovoru z njim, posebno še, ko mi je na široko in podrobno razlagal namoja številnavprašanja o političnih in vojnih dogodkih. Moram priznati, da me je njegova razlaga o razmerah in strankah v stari Jugoslaviji zelo navdušila. Moji spomini na Edvarda Kardelja ga karak-

terizirajo kot moža velikega duha, po mojem mnenju preskromnega v obnašanju, iskrenega v občejanju z ljudmi in po drugih vrlinah, ki še posebej odlikujejo človeški značaj. Gledal sem ga, kako je zapustil delo in šel na kosilo, vzel porcijo kuhane kaše, ki jo je skuhal sekretar Ciril, sedel na drevesno korenino in zadovoljno užival hrano. Iz večkratnih obiskov na okrožnem komiteju sem si močno razširil obzorje in si povečal svoje skromno vojno politično znanje. Ta širša razgledanost mi je kasneje služila pri bolj odgovornih nalogah pri številnih borbenih enotah vse do osvoboditve in prav zato se z globoko hvaležnostjo spominjam Edvarda Kardelja kot velikega učitelja in tovariša.

Svojo zgodovinsko vlogo pri graditvi socialistične družbe lahko delavski razred kot vodilna samoupravna sila uspešno odigra samo kot organizirana sila v združenem delu, kot organizirana sila v samoupravnem uresničevanju svojih socialnih kulturnih in drugih interesov, kot organizirana idejnopolitična sila pri neprestanem krčenju poti, ki vodijo k uresničevanju njegovih dolgoročnih zgodovinskih interesov in smotrov, kot organizirana sila pri obrambi socialističnega razvoja v družbeni praksi. Samoupravljanje mora izražati vse manifestacije biti delavskega razreda. Zato ne more biti samo nekakšen instrument izključno empiričnega delovanja delovnih ljudi pri uresničevanju vsakodnevnih interesov v združenem delu, posebno pa ne more biti instrument nekakšne spontane vladavine množic, ker bi to privedlo do deformacij celotnega samoupravnega sistema.

»Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«